

רחיצה בחמין בשבת וביום טוב

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף מ עמוד א

דאמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: בתחילה היו רוחצין בחמין שהוחמו מערב שבת, התחילו הבלנים להחם בשבת ואומרים: מערב שבת הוחמו, אסרו את החמין והתירו את הזיעה. ועדיין היו רוחצין בחמין, ואומרים מזיעין אנחנו - אסרו להן את הזיעה, והתירו חמי טבריה. ועדיין היו רוחצין בחמי האור, ואומרים בחמי טבריה רחצנו - אסרו להן חמי טבריה והתירו להן את הצונן. ראו שאין הדבר עומד להן - התירו להן חמי טבריה, וזיעה במקומה עומדת.

2. תלמוד בבלי מסכת שבת דף לח עמוד ב

משנה. . . מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין, אמרו להם חכמים: אם בשבת - כחמין שהוחמו בשבת, ואסורין ברחיצה ובשתיה. אם ביום טוב - כחמין שהוחמו ביום טוב, ואסורין ברחיצה ומותרין בשתיה.

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף לט עמוד ב

מעשה שעשו אנשי טבריא. מאי רחיצה? אילימא רחיצת כל גופו, אלא חמין שהוחמו בשבת - הוא דאסורין, הא חמין שהוחמו מערב שבת - מותרין? והתניא: חמין שהוחמו מערב שבת, למחר רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו? אלא - פניו ידיו ורגליו. אימא סיפא: ביום טוב - כחמין שהוחמו ביום טוב, ואסורין ברחיצה ומותרין בשתיה. לימא תנן סתמא כבית שמאי; דתנן, בית שמאי אומרים: לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראוין לשתיה, ובית הלל מתירין!

4. תלמוד בבלי מסכת שבת דף מ עמוד ב

תנו רבנן: מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתטף בצונן, ובלבד שלא ישתטף בצונן ויתחמם כנגד המדורה, מפני שמפשיר מים שעליו.

5. רמב"ם הלכות שבת פרק כב

הלכה ג

מתחמם אדם כנגד המדורה ויוצא ומשתטף כל גופו בצונן, אבל אינו משתטף כל גופו בצונן ומתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים שעליו ונמצא כרוחץ כל גופו בחמין, ב המביא סילון של צונן בתוך מים חמין אפילו בתוך חמי טבריא הרי אלו כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה.

הלכה ד

מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא כדי שתפוג צינתו, וכן מניח פך ג של שמן כנגד המדורה כדי שיפשר לא שיחם, וסך אדם ידו במים או בשמן ומחמם כנגד המדורה, והוא שלא יחמו המים שעל ידו עד שתהא כריסו של תינוק נכוית בהן, ומחמם בגד ומניחו על גבי מעיו בשבת.

6. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכו

סעיף ד

לא ישתטף אדם בצונן כל גופו ויתחמם כנגד המדורה, מפני שמפשיר מים שעליו (יז) ונמצא ה כרוחץ כל גופו בחמין; אבל מותר להשתטף בצונן (יח) אחר שנתחמם אצל האש.

סעיף ה

* י"א שצריך ליוזר שלא לחמם ידיו * ו אצל האש אחר נטילה, אם לא ינגבם תחלה יפה.

7. שמירת שבת כהלכתה פרק יד

ב. מים שהוחמו בשבת באיסור, אסור לרחוץ בהם אפילו אבר אחד, ולא עודף אלא אף מים שהוחמו בשבת בהיתר, כגון מים שהוחמו על ידי נכרי לצורך חולה או מים שישראל חימם אותם על ידי העמדתם קרוב לאש במקום שאין היד סולדת בו (עיין לעיל פרק א סעיף יג), גם בהם אסור לרחוץ, ולוא אבר אחד בלבד.

ג. מים שהוחמו בשבת על ידי חום האש מבלי שנעשתה בהם שבת כל פעולת החמה, כגון מים שהעמיד אותם מבעוד יום על גבי האש והם נתחממו בשבת, או מים שנתחממו בדוד שמש, או אם עירב בשבת מים קרים בחמים, כל אלה דינם כמבואר לעיל סעיף א, דהיינו שמותר לרחוץ בהם חלק מן הגוף, אבל לא את כל הגוף כולו, אפילו לא אבר אבר לבדו.

8. רמב"ם הלכות שבת פרק ו

הלכה יא

הלוקח בית בארץ ישראל מן הגוי מותר לו לומר לגוי לכתוב לו שטר בשבת, שאמירה לגוי בשבת אסורה מדבריהם ומשום ישוב ארץ ישראל לא גזרו בדבר זה, וכן הלוקח בית מהם בסוריא וסוריא כארץ ישראל לדבר זה.

9. שערי תשובה סימן שכו

[א] כל גופו - עבה"ט וע' בשו"ת ח"צ סי' י"א שאוסר לנשים לטבול בליל שבת בחמין ועיין בשו"ת נ"ב מ"ת סימן כ"ד וכ"ה שהוא היה מזהיר להבלנין שיתנו החמין בערב שבת למקוה בעוד היום גדול כדי שלכשתחשך לא יהיו רק פושרין ופושרין שרי רק בחמין אסור ע"ש וכ"כ בתפארת צבי סימן ט' ע"ש שכתב ליישב דברי הח"צ מ"ש לענין רחיצה בהש"מ אף שקיבלו הקהל שבת ע"ש: ועיין בשו"ת חוט שני סימן פ"ג בענין טבילת נשים בליל שבת הס מלהזכיר מלטבול מבעוד יום במקום שאין מנהג זה רק כמ"ש ביו"ד סימן קצ"ו ובמקום שנוהגין אין לעשות כן רק בשבת אחר אמירת ברכו שכבר נקרא שם שבת עליו אבל לא בחול אפי' אחר אמירת ברכו ע"ש:

[א*] וי"א דמותר להזיע בחמי טבריא - וכתב בשו"ת מעיל צדקה במרחץ טעפליץ ששם יש חמין ע"ד חמי טבריא כל שהוא נכנס ומכוון להזיע לבד ודאי דאסור וזיעה דאסור ממילא דרחיצת מים בבית המרחץ אפילו מקורה שרי כיון שהוא בנוי באויר על גבי הארץ, אבל לרחוץ בחמי טבריא תוך המערה מתחת הקרקע מכוסה יש לאסור ע"ש ועיין בשו"ת מים רבים סימן כ"ה וכ"ו וכ"ז שאותן מרחצאות חמים שהם לרפואה אסור לרחוץ בהם ובקרוב שבאים לידי חילול שבת דאורייתא ושני ת"ח בא"י הסכימו לדבריו וכתבו כי פורץ גדר כו' ע"ש וע' לקמן סי' שכ"ח ס"ק ל"ה בשם המג"א:

10. תוספות מסכת שבת דף לט עמוד ב

וב"ה מתירין - משמע דוקא לרגליו אבל לצורך כל גופו לא וכן משמע בכולה שמעתין דמחמירין בחמין שהוחמו בי"ט כחמין שהוחמו בשבת וגזרו על הזיעה ביום טוב כמו בשבת כדאמר בביצה בהמביא ולקמן (דף מ. ושם) א"כ משמע שאסור לעשות הבערה משום רחיצה שאם לא כן לא היו גוזרים על הזיעה ותימה דמ"ש הבערה דרחיצה מהבערה דזיעה דשרי מדאורייתא כדמוכח התם ואומר ר"י בשם ריב"א דרחיצה אינה אלא לתענוג ואסורה כמו מוגמר דאסור בפ"ק דכתובות (ד' ז. ושם) משום דאין שוה לכל נפש וכן משמע בירושלמי דהיינו טעמא דרחיצה אבל זיעה שוה היא לכל נפש דאינה תענוג אלא לבריאות והא דתניא לקמן (ד' מ.) מרחץ שפקקו נקביו מעי"ט למחר נכנס ומזיע ה"ה אפי' הוחם בו ביום אלא נקט מעי"ט דאפ"ה דוקא מזיע אבל רוחץ לא.

11. רמב"ם הלכות יום טוב פרק א

הלכה טז

רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתייה ועושיין אותן ביום טוב שנאמר +שמות י"ב+ אך אשר יאכל לכל נפש לכל שצריך הגוף, לפיכך מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהן * פניו ידיו ורגליו, אבל כל גופו אסור משום גזירת מרחץ, וחמין שהוחמו מערב יום טוב רוחץ מ בהן כל גופו ביום טוב שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד.

12. חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף לט עמוד ב

ויש כאן שאלה כיון שרחיצת כל הגוף וזיעה כולן מותרין ואפ"ל להחם ב"ט, למה גזרו כלל עליהן ב"ט ומאי איסורא אתי מינה, ואם תאמר משום שבת, אין ראוי לגזור י"ט אטו שבת בדבר של אוכל נפש, וי"ל כיון דב"ט נמי איכא בהו איסור כגון מדיח קרקע וסך א"נ סחיטה דאלונתית וכיוצא בהן עשו י"ט כשבת לכך ואינו מחזור, ובתוספות מפרשים רחיצת כל הגוף אינה צורך כל נפש ומן התורה הוא אסור ודומיא דמוגמר הוא, אבל פניו ידיו ורגליו צורך כל נפש הוא וכן זיעה וכיון דרחיצת כל הגוף אסורה מן התורה משום לתא זידה גזרו בהן, וסומכין דבריהן מן הירושלמי דבעי התם מותר לשנות ואסור לרוחץ ומתריך משום דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ואלו דברי נביאות הן שרחיצת כל הגוף תאסר וזיעה תהא מותרת ורחיצת מקצת הגוף נמי מותרת ואדרבה הנאת כל הגוף טפי צריכא וטפי שריא דומיא דמדורה כדפרישית. . . .

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיא

סעיף ב

[א*] מותר * להחם ב"ט (ח) מים <ב> לרוחץ * (ט) ידיו * (י) אבל ד לא כל גופו, (יא) אפילו אינו רוחצו בבת אחת. הגה: (יב) אבל מותר ה לרוחץ תינוק במים שהוחמו על ידי ישראל ב"ט (מרדכי פ"ב), אבל אסור לחמם לצרכו (יג) אפילו על ידי אינו יהודי, (מהר"א מפראג), אבל כשצריך להם לבשל או להדיח, אז (יד) ו מותר [ד] להרבות בשבילו (כל בו). ודין חמי טבריה כמו בשבת, כדאיתא סימן שכ"ו (ב"י). <ג> אבל במים שהוחמו (טו) מעי"ט, מותר לרוחץ כל גופו אפילו כאחד; מיהו דוקא חוץ למרחץ, (טז) אבל במרחץ (יז) אסור. הגה: (יח) ז <ד> ויש אוסרים בכל ענין, (יט) וכן נוהגין, (טור והרא"ש).

14. משנה ברורה סימן תקיא

(יט) וכן נוהגין - ולענין אשה שחל טבילתה ביום טוב הסכימו כמה אחרונים שצריך ליוזר שלא יהיה במקוה רק פושרין דאל"כ אסור לטבול בה וכ"ז אם הוחמו המים מעי"ט אבל ביום טוב אסור להחם ע"י ישראל וע"י עכו"ם [כה] יש להקל וכ"ז להחם בליל יום טוב ב' אבל להחם ביום טוב א' לצורך ליל ב' אין להקל כלל אם לא שהישראל יקח מהמים לשתות מהם קאפע או להדיח כליו [כז] דבזה מותר מדינא כדין ממלא חבית מים המבואר בסוף ס' תק"ג ורק שצריך ליוזר בכל זה [כז] שלא להוסיף אח"כ מים להיורה אלא בתחלה ימלא כל היורה מים כפי השיעור הצריך לו:

15. שער הציון סימן תקיא

(כה) פרי מגדים מעיקר הדין, ורק במקום שנהגו לאסור לא רצה להקל, וכן דעת ר' עקיבא איגר בתשובה סימן י"ז, ואף דיש אחרונים שמחמירין גם בזה, מכל מקום נראה דאין להחמיר, דבלאו הכי להרמב"ם ועוד כמה ראשונים עצם חימום ביום טוב לצורך רחיצת כל הגוף הוא רק דרבנן, ועל ידי עכו"ם ממילא הוי שבות דשבות והוא צורך מצוה, ועיין בבית מאיר ליורה דעה סימן קצ"ז דדעתו, דלהחם מים כדי להפיג צינה הוא דבר השהוה לכל נפש, וכעין זה מצדד גם בתשובת נודע ביהודה מהדורא תנינא סימן כ"ה, [וגם בפרי מגדים במשבצות זהב בסימן זה מסתפק בזה], ולפי זה גם להתוספות והרא"ש מותר, ועל כן על כל פנים על ידי עכו"ם בודאי אין להחמיר, ומה שהעתקנו בשם תשובת ר' עקיבא איגר

לאסור להחם ביום טוב א' לצורך ליל ב', משום דהא אפשר להחם בליל יום טוב ב' גופא דהוא חול לגבי יום טוב ראשון:

16. ביאור הלכה סימן תקיא סעיף ב ד"ה * אבל לא

* אבל לא כל גופו - עיין מ"ב דחוץ מפניו ידיו ורגליו חשיב אינו שוה לכל נפש כן מבואר בתוס' ומרדכי ובחינוך מצוה רצ"ח דרק פניו ידיו ורגליו הוא שוה לכל נפש אבל כל גופו אינו אלא למעונגין והוי מלאכה דאורייתא בחימום עבורם וכמו שהעתיקו אחרונים כאן ולכאורה לפ"ז ה"ה אף לאבר אחד חוץ מפניו ידיו ורגליו אסור וכן מוכח במאירי שכתב הטעם דזה הוא הרגילות כמו שאמרו רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו לכבוד קונו וכן משמע קצת בחינוך הנ"ל אלמא דדוקא אלו שרי ובחמד משה ראיתי שהעתיק דכל שאינו רוחץ רוב גופו שרי והעתיק זה מסימן שכ"ו לענין שבת במים שהוחמו מע"ש שכתוב שם נמי דפניו ידיו ורגליו שרי ולא כל גופו וכתב שם הרמ"א דגם שאר איברים שרי כל שאינו רוחץ רוב גופו ולכאורה אינו דומה לשם דשם המים כבר הוחמו מע"ש ורק איסור גזירת רחיצה נגעו בו וס"ל להרמ"א דכל שאינו רוחץ כל גופו אין ע"ז שם רחיצה משא"כ כאן דמיחם חמין ביום טוב שאינו מותר מלאכה ביום טוב אלא לדבר השוה לכ"ז ואמרינן דלפניו ידיו ורגליו שרי דדבר זה שוה לכל נפש ולא כל גופו ומאי נ"מ אם יחם לצורך כל גופו ממש או הרבה איברים מגופו כל מה שרוחץ חוץ מפניו ידיו ורגליו לכאורה אינו שוה לכל נפש הוא. ואף להרמב"ם וסמ"ג והגאונים דלדידהו אין בו איסור דאורייתא רק משום גזירה מ"מ כיון שלא נזכר בגמרא להקל אלא פניו ידיו ורגליו [שהוא דבר הרגיל] משמע לכאורה דשארי אברים אסור דאל"ה היה להם לכלול דכל שאינו רוחץ כל גופו או רובו מותר והכל בכלל [וגם דין דסימן שכ"ו אינו פשוט כ"כ לפ"ז] אלא דראיתי דמקור הדין דרמ"א דסימן שכ"ו נובע הוא מהרא"ש הלכות מקואות בסופו הביאו הב"י שם ומדבריו מוכח דה"ה בעניננו דס"ל דלרגליו לאו דוקא דה"ה לשארי איברים אבל מ"מ לדינא בעניננו לא הגיה הרמ"א בזה ומשמע לכאורה דלא נראה לו להקל כדעתו אלא שם לענין רחיצה דהוא דרבנן לכו"ע אבל לא להחם חמין שהוא דאורייתא לכמה פוסקים ובמאירי הלא מוכח להדיא דאסור והוא חולק להדיא גם על הדין דשכ"ו דכתב שם להדיא בשבת דאף אבר אחד חוץ פניו ידיו ורגליו אסור וכ"ז גם דעת רש"י שם גבי מיחם אלונטית בפשוטו והב"י הרגיש בזה ודוחק לפרשו עי"ש ומכל זה נראה לכאורה דבעניננו שיש בו חשש איסור דאורייתא עכ"פ אין להקל אלא דביו"ד ס' קצ"ט העתיק המחבר דינו דהרא"ש להלכה אלא שהעתיקו בשינוי קצת שלא כתב דמותרת להחם קיתון לרחוץ בית הסתרים כמו שכתב הרא"ש [לשיטתו דרגליו לאו דוקא] אלא כתב דמותרת לרחוץ בית הסתרים במעט מים שהוחמו אפילו ביום טוב ואולי בכונה שינה לשונו אכן לדינא בש"ך שם הביא בשם המ"ב דחולק על הרא"ש ודעתו נמי דאולי רק לפניו ידיו ורגליו התירו עי"ש [וגוף הספר אינו בידי] ואף להמחבר אין לדמות רחיצת רשות לרחיצת בית הסתרים דאולי סמך המחבר על הרא"ש רק התם דהוא לצורך טבילת מצוה אמנם אח"כ מצאתי בחידושי הרשב"א בשבת דדעתו נמי לפניו ידיו ורגליו לאו דוקא דה"ה שאר איברים כל שהוא רק מקצת גופו שרי וכהרא"ש ועיין בשע"ת במה שכתב בשם מחזיק ברכה להקל וכן משמע דעת הגו"ב במ"ת סימן כ"ה בסופו עי"ש: